

Crisi i independència

Ds, 27/12/2014 per La puntada

[La puntada](#)

(Salvador Clarós) Amb aquesta breu síntesi de les reflexions que m'assalten entorn de les múltiples crisis i contradiccions que vivim voldria aportar ni que sigui una minúscula llum al debat que anem fent entre tots. La reflexió és oberta i no pretén ser una justificació de les postures més o menys preses d'antuvi. Els humans som éssers fonamentalment emocionals, de manera que el que primer emergeix és la intuïció, que és una forma de la intel·ligència que articula complexíssims mecanismes mentals que combinen informació, experiències, sentiment... Els discursos solen ser meres justificacions... demostracions per a un mateix per a tranquil·litzar. Em pregunto què és ben bé allò que anomenem racionalitat. Des d'aquest mar de dubtes, intento reflexionar sense fer-me trampes a mi mateix. Com que el pensament s'articula des del llenguatge, faig l'exercici d'escriure i, com no, de contrastar amb els altres. Em dispeno a destruir els meus prejudicis, sabent que no ho aconseguiré del tot.

Crisi i independència

La independència de Catalunya com a proposta es planteja en el marc d'un doble col·lapse: l'institucional en el que es troben els Estats a Occident i el col·lapse del model econòmic. Ens trobem en un moment de canvi, de transició, perquè el sistema, tot ell, està en crisi. És aquí on hi caben diverses propostes per superar les actuals estructures d'organització política, de poder, de model econòmic. I és en aquesta pertorbació de l'ordre econòmic, amb un emergent moviment social que qüestiona i vol redefinir el sistema, que rebrota l'independentisme. Tanmateix la crisi dels Estats i la crisi econòmica responen a una mateixa lògica que és la crisi de creixement.

L'aglomeració de territoris, fruit de conquestes i posterior descolonització, és la base dels Estats moderns. Aquests Estats (els països desenvolupats) han pogut continuar creixent després de l'època colonial gràcies al progrés científic i tecnològic que va impulsar el desenvolupament de la societat industrial, generant riquesa a partir del treball i de l'explotació dels recursos naturals. Arribats a aquest punt, i amb els primers senyals d'esgotament dels recursos (els EEUU van assolir el seu propi pic del petroli cap els anys 70 del passat segle) els Estats han practicat un neocolonialisme difús amb el propòsit de continuar alimentant la seva base generadora de creixement, que alhora ha sigut la causa de quasi totes les guerres i de l'empobriment continuat dels països subdesenvolupats. Amb l'apuntament d'aliances militars, i a través del control de les institucions de la diplomàcia mundial, els Estats d'Occident han exercit un nou imperialisme amb el fi de controlar els mercats financers i de primeres matèries, sobretot l'energia. Les noves relacions de domini però han superat l'estricta control dels Estats-nació, cosa que coneixem com "la globalització", cedint sobirania a instancies d'àmbit superior i més difuses.

Quan l'Estat-nació capitalista ha hagut d'enfrontar-se amb la davallada de recursos i l'amenaça del col·lapse ambiental, és a dir, amb la impossibilitat de créixer il·limitadament, ha optat per continuar creixent a costa d'endeutar-se amb les generacions futures, manllivant els recursos a aquestes, que heretaran el deute. També la majoria d'Estats han adquirit un deute financer. L'Estat espanyol ha

esdevingut financerament inviable pel col·lapse de la bombolla immobiliària per l'enorme deute acumulat i la impossibilitat de generar excedents que permetin sufragar-lo, abocant-lo tard o d'hora a una inevitable quita. Podem dir que el cas de Catalunya i Espanya respon a aquest moment i situació de l'agònic sistema capitalista.

En resum, la sobirania dels Estats ha residit en la seva capacitat de sobreviure i créixer. Tot indica que la sobirania de l'Estat espanyol i molts altres a Europa es troba ara mateix seriosament qüestionada per ens difusos com la UE, els mercats del crèdit, els lobbys que controlen els recursos del planeta. Sense que es qüestionï explícitament la sobirania mútua dels Estats-nació, aquests es troben afeblits per les seves interdependències.

Altra cosa és la nació. Les nacions s'han anat construint en el decurs de la història per tal d'homogeneïtzar culturalment els territoris dels Estats. El poder legislatiu de l'Estat procura per fer confluïr Estat i Nació. Un exemple recent en boca del ministre d'Educació José Ignacio Wert amb relació a la LOMCE: "nuestro interés es españolizar a los niños catalanes". La majoria d'Estats procuren ignorar o disminuir les llengües minoritàries i altres senyes culturals quan aquestes representen una identitat nacional diferenciada. No obstant, territoris com Catalunya tenen una identitat pròpia, afavorida per la llengua i una trajectòria històrica que ha determinat en el temps institucions pròpies i per tant un sentiment nacional de pertinença molt consolidat. També a Catalunya, tot i no tenir els instruments d'un Estat, es treballa des de les institucions de govern autònom per a enfortir els nexes entre els territoris de parla catalana com el País Valencià, Illes Balears i terres de la franja d'Aragó i al nord del Pirineus amb els que Catalunya comparteix més que una llengua, però on ara la pertinença nacional "els Països Catalans" és més difusa. El sentiment nacional doncs és un concepte dinàmic que es va modulant amb el temps, i respon a l'estricta voluntat de la ciutadania, que ahora respon als interessos de les majories.

Per altra banda, la sobirania nacional queda cada vegada més desdibuixada per l'elevat grau d'interdependència dels Estats i dels territoris. A la Unió europea hi ha tensions de domini d'uns sobre altres, Alemanya per exemple sobre els Estats més febles de la Mediterrània. La sobirania d'uns Estats resta sobirania a altres. El conflicte entre Catalunya i Espanya és fonamentalment de caire econòmic. Si creguéssim que es tracta d'una disputa entre veïns mal avinguts o d'un conflicte històric no resolt, estariem veient una part molt petita del problema que ha conduït al 9N.

La situació crítica de l'economia a l'Estat espanyol és el veritable rerafons en el qual s'ha passat en pocs anys a Catalunya d'una minoria d'independentistes a una possible majoria, com ha confirmat la consulta del 9N. L'econòmica no és la única raó, també hi ha contribuït la intransigència política dels dos grans partits de l'Estat i especialment el govern espanyol. L'enrocament del govern d'Espanya, que ha caigut en l'error de no posar al dia un exhaurit model territorial segellant l'estatu quo, és a dir, l'estat actual de les autonomies nascut farà 37 anys davant la necessitat de reinventar Espanya després de la dictadura, ha incrementat la component emocional del conflicte, afegint nous adeptes a la independència com a via de sortida en un clima de profunda crisi de credibilitat democràtica i institucional amb el llast de la corrupció quasi generalitzada dels governs, tant l'espanyol com el català.

No obstant, l'econòmica subjau entre les raons per a la independència. La independència ha mobilitzat a unes classes mitjanes sotmeses a empobriment, a retallades de serveis, i al drama de la desocupació. La manca d'expectatives de millora en una situació que va esdevenint crònica porta a pensar que Catalunya se'n sortirà millor que el conjunt de l'Estat perquè malgrat el declivi hi ha una major fortalesa estructural: Catalunya guanya a la resta de territoris de l'Estat en aportació de Pib per càpita, genera més riquesa en relació a la seva ocupació territorial, i té un sector industrial més fort i exportador, així com unes infraestructures més orientades i adequades a l'activitat econòmica. El territori català és contribuent net de la UE. Això ajuda a fer creure cada vegada a més ciutadans que la independència és una porta de sortida a l'atzucac actual.

A més, el moment present del cicle de crisi és el de la resposta ciutadana davant del malestar polític. En les crisis del sistema capitalista, el transit cap a un nou creixement comporta un període convuls, una probable recessió econòmica, com la que hem viscut, en la que es passa comptes d'un endeutament desbocat, aflorant amb tota la seva cruïssa les insostenibles tensions estructurals acumulades. El reconeixement dels errors comesos, la corrupció i el malbaratament propicia violentes protestes que desemboquen en alternatives polítiques sorgides de la ciutadania com el moviment 15M, Podemos, Guanyem... Dependent de la capacitat de la mobilització ciutadana, aquests conqueriran el poder per tal de posar el sistema en ordre, tornar a les regulacions que havien sigut eliminades per afavorir els interessos privats, posar controls per evitar la corrupció, afavorint així una major cohesió social.

Els canvis en aquest moment són de gran calat. Ens trobem en un procés de canvi contextual en el que canviarà no només el model econòmic de desenvolupament sinó també les formes de governança perquè, a la cíclica cadència del capitalisme, cal sumar que el món entra en un escenari incert on el creixement que és el combustible del sistema s'esgota. I sense creixement s'entra en una dimensió desconeguda. Evidentment, parlo de la tendència global a la que ens enfrontem en aquest segle, no de situacions particulars en el curt termini aquí o allà. El que serà més rellevant són els canvis en les formes de governança que portaran a redefinir els marcs polítics. El més important en aquests moments és la construcció d'un sistema polític, no que ens tregui de la crisi en el sentit de tornar a créixer, que això ja no és possible ni desitjable, sinó que reformi de cap a peus l'estructura política per retornar la sobirania no als Estats sinó als ciutadans. Em sembla prioritari anar cap a unes estructures que combinin més sobirania en el nivell local, on incideixen les decisions directament al ciutadà, amb una gestió de les interdependències, no sols les econòmiques, infraestructurals, de mercats... sinó també les culturals, idiomàtiques, tradicionals... abans que respondre a la descomposició dels Estats occidentals creant-ne de nous. És preferible o més important l'articulació política dels vincles entre territoris que no pas la autoafirmació del caràcter d'aquests.